

Univerzitet u Beogradu
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU

**SMETNJE I POREMEĆAJI:
FENOMENOLOGIJA,
PREVENCIJA I TRETMAN**
deo II

Priredile
Jasmina Kovačević, Vesna Vučinić

BEOGRAD 2010

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU
UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

*Smetnje i poremećaji:
fenomenologija, prevencija i
tretman
deo II*

*Disabilities and Disorders:
Phenomenology, Prevention and Treatment
Part II*

Priredile / Edited by
Jasmina Kovačević, Vesna Vučinić

Beograd / Belgrade
2010.

**EDICIJA:
RADOVI I MONOGRAFIJE**

Izdavač:

Univerzitet u Beogradu,
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

***Smetnje i poremećaji:
fenomenologija, prevencija i tretman deo II***

Za izdavača: Prof. dr Jasmina Kovačević, dekan

Urednici: Prof. dr Jasmina Kovačević, doc. dr Vesna Vučinić

Uređivački odbor:

- Prof. dr Mile Vuković,
- Prof. dr Snežana Nikolić,
- Prof. dr Sanja Ostojić,
- Prof. dr Nenad Glumbić,
- Prof. dr Aleksandar Jugović,
- Prof. dr Branka Eškirović,
- Doc. dr Nada Dragojević,

Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu
edukaciju i rehabilitaciju

- Prof. dr Pejo Đurašinović, Fakultet političkih nauka,
Univerzitet u Banja Luci
- Doc. dr Mira Cvetkova-Arsova, Sofia University "St. Kliment
Ohridski", Faculty of Primary and Pre-School Education,
Bulgaria
- Dr Zora Jačova, University "St. Cyril and Methodius",
Faculty of Philosophy, Institute of Special Education and
Rehabilitation, Republic of Macedonia
- Viviana Langher, University "La Sapienza", Rome, Italy
- Martina Ozbič, University of Ljubljana, Pedagogical Faculty,
Slovenia
- Dr Isabel Maria Martin Monzón, University of Sevilla, Spain
- Dr Isabel Trujillo Pozo, University of Huelva, Spain
- Dr Philip Garner, The University of Northampton
- Dr Maria Elisabetta Ricci, Univerzitet "La Sapienza", Rim,
Italija
- Dr Vlasta Zupanc Isoski, Univerziteti klinički centar, Ljubljana

Recenzenti:

Štampa:

„Akademija“, Beograd

Tiraž: 350

*Nastavno-naučno veće Univerziteta u Beogradu, Fakulteta za specijalnu edukaciju i
rehabilitaciju donelo je Odluku 3/9 od 8.3.2008. godine o pokretanju
edicije: Radovi i monografije.*

*Nastavno-naučno veće Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
Univerziteta u Beogradu, na redovnoj sednici održanoj 29.6.2010. godine,
Odlukom br. 3/59 od 2.7.2010. godine, odobrilo je štampu Tematskog zbornika
"Smetnje i poremećaji: fenomenologija, prevencija i tretman", deo II.*

ISBN 978-86-80113-99-9

**EDITION:
PAPERS AND MONOGRAPHS**

Publisher:
University of Belgrade,
Faculty of Special Education and Rehabilitation
Disabilities and Disorders:
Phenomenology, Prevention and Treatment Part II

For the Publisher:

Prof. Jasmina Kovačević, PhD, Dean

Editors:

Prof. Jasmina Kovačević, PhD

Asst Prof. Vesna Vučinić, PhD

Editorial Board:

- Prof. Mile Vuković, PhD
- Prof. Snežana Nikolić, PhD
- Prof. Sanja Ostojić, PhD
- Prof. Nenad Glumbić, PhD
- Prof. Aleksandar Jugović, PhD
- Prof. Branka Eškirović, PhD
- Asst Prof. Nada Dragojević, PhD

University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation

- Prof. Pejo Đurašinović, PhD, Faculty of Political Sciences, University of Banja Luka
- Asst Prof. Mira Cvetkova-Arsova, PhD, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Faculty of Primary and Pre-School Education, Bulgaria
- Zora Jačova, PhD, University "St. Cyril and Methodius", Faculty of Philosophy, Institute of Special Education and Rehabilitation, Republic of Macedonia
- Viviana Langher, University "La Sapienza", Rome, Italy
- Martina Ozbič, University of Ljubljana, Pedagogical Faculty, Slovenia
- Isabel Maria Martin Monzon, PhD, University of Sevilla, Spain
- Isabel Trujillo Pozo, PhD, University of Huelva, Spain
- Philip Garner, PhD, The University of Northampton
- Maria Elisabetta Ricci, PhD, University "La Sapienza", Rome, Italy
- Vlasta Zupanc Isoski, PhD, University Medical Centre, Ljubljana

Reviewers:

Printed by:

"Akademija", Belgrade

Number of copies: 350

Scientific Council of the University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation, decided to release the edition Papers and Monographs (Decision no 3/9 from 8th March 2008).

Scientific Council of the Faculty of Special Education and Rehabilitation, University of Belgrade, approved the printing of Thematic Collection of Papers: Disabilities and Disorders: Phenomenology, Prevention and Treatment, Part II at its regular session on 29th June 2010 (Decision no 3/59 from 2nd July 2010).

ISBN 978-86-80113-99-9

UNAKRSNA VALIDACIJA SKALE AMORALNOSTI I SKALA CRNE TRIJADE

¹Predrag Teovanović, ²Hana Korać, ³Goran Knežević

¹Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju,

²Institut za mentalno zdravlje, Beograd,

³Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet

U nastojanju da istraže strukturu psihopatije i razviju instrumente koji bi bili upotrebljivi u kliničkom i istraživačkom kontekstu, referentni autori su produkovali značajan broj ček-lista, dijagnostičkih kriterijuma i upitnika. Naše istraživanje je imalo za cilj da unakrsno validira dve savremene operacionalizacije unutrašnjih dispozicija antisocijalnog ponašanja. Paulus i Vilijams (2002) smatraju da se „crna trijada“ ličnosti može opisati putem tri povezana, ali nezavisna konstrukta: makijavelizma (merenog putem MACH-IV skale), psihopatije (SRP) i narcisizma (NPI). Ekstremni skorovi na pomenutim instrumentima, tvrde autori, odlikuju socijalno malevolentnu ličnost. Sa druge strane, skala amoralnosti Kneževića i Radovića (1998) mapira dispozicije koje se nalaze u osnovi amoralnog ponašanja. Konstrukt amoralnosti je strukturalno prikazan putem devet dimenzija, koje se grupišu oko tri faktora drugog reda.

Bliskost dve operacionalizacije najpre je proveravana pomoću Pirsonovih koeficijenata linearne korelacije. Nalazi svedoče o povezanosti (1) makijavelizma sa (MACH-IV) sa dimenzijama resentimanom ($r=.44, p<.01$), destruktivnosti ($r=.40, p<.01$) i sadizma ($r=.30, p<.01$); (2) narcisizma (NPI) sa resentimanom ($r=.47, p<.01$) i makijavelizmom ($r=.42, p<.01$); (3) psihopatije sa resentimanom, niskom kontrolom i destruktivnošću (.39, .38, .35, datim redosledom; $p<.01$). Rezultati kanoničke korelacione analize sugerišu da „crna trijada“ ne uključuje one aspekte dispozicija za amoralno ponašanje koji se odnose na agresivnost iz brutalnosti, a koji su predstavljeni u modelu amoralnosti. Drugim rečima, čini se da je Kneževićev model komprehenzivniji, odnosno da obuhvata širi raspon ličnosnih dispozicija za devijantna ponašanja.

Ključne reči: amoralnost, antisocijalno ponašanje, crna trijada, psihopatija, unakrsna validacija

1. UVOD

Izvesno je da identifikovanje i prevencija antisocijalnog ponašanja imaju veliki društveni značaj. Psihometrijski orijentisani teoretičari nastojali su da istraže strukturu psihopatije i razviju instrumente koji bi bili upotrebljivi u kliničkom i istraživačkom kontekstu. Do danas je produkovan značajan broj ček-lista, dijagnostičkih kriterijuma i upitnika. U ovom radu posebna pažnja biće posvećena prikazu dve savremene operacionalizacije konstrukata amoralnog i antisocijalnog ponašanja i njihovoj unakrsnoj validaciji.

1.1. O psihopatiji

Iako se prvi pokušaji opisa psihopatije mogu naći još kod Teofrasta (videti Milon, 1996), ili kod modernih autora poput Pinela i Krepelina (videti Werlinder, 1978), tek Kleki (1976) svojim kliničkim opisom i ekspliciranjem dijagnostičkih kriterijuma kristalizuje konstrukt psihopatije u modernoj formi, a njegova studija smatra se najuticajnijom u ovoj oblasti (Larsson, Andershed & Lichtenstein, 2006; Hare, Hart & Harpur, 1991). Kleki smatra da psihopatiju odlikuje nemogućnost doživljavanja emocija stida i srama, te posledična neempatičnost. Usled odsustva anksioznosti, psihopate su neosetljive na spoljašnje znakove upozorenja, a drugi ih uglavnom doživljavaju kao usklađene i staložene osobe.

Hare (1991) smatra da srž psihopatske ličnosti čine tri odlike. Prva se odnosi na grandiozan, arogantan, lažni stav u interpersonalnim odnosima, druga na deficite u afektivnom funkcionisanju, a treća se tiče impulsivnog stila ponašanja.

Hareova ček-lista (*PCL - Psychopathy Checklist*) ima za cilja da identifikuje psihopate na taj način što omogućava da se ispitanici procene putem trostepene skale Likertovog tipa i to na osnovu dvadeset bihevioralnih, interpersonalnih i afektivnih karakteristika. PCL skala pruža informacije i o verovatnoći nepropisnog ponašanja tokom perioda institucionalizacije, recedivizmu nakon izlaska iz zatvora i nasilničkog ponašanje u zajednici (Cooke & Michie, 1997; Uziebło et al., 2007). Iz koncepta subkliničke psihopatije razvijena je SRP skala (*Self-Report Psychopathy Scale*) za koju Vilijams i Paulus (2002) pronalaze da ima istu faktorsku strukturu kao i PCL skala.

Na psihopatiju se gleda i kao na skup antisocijalnih crta ličnosti koje imaju negativne posledice po društvo. Prognoza uspešnosti tretiranja mentalnih poremećaja dramatično je lošija ukoliko klijent pokazuje i psihopatska ponašanja.

Iako se pojedine manifestacije psihopatije poklapaju sa dijagnostičkim kriterijuma antisocijalnog poremećaja ličnosti datim u DSM-IV, psihopatija je jedinstven konstrukt kojim se veći značaj pridaje afektivnim i interpersonalnim crtama (Edens, Marcus, Lilienfelt & Poythress, 2006).

Kapram prvi pravi distinkciju između primarne i sekundarne psihopatije (prema Ali, Amorim i Chamorro, 2009). Primarne (prototipske) psihopate odlikuje sklonost laganju, nedostatak afekta, okrutnost i manipulativnost. Sa druge strane, sekundarne psihopate se mogu opisati kao visoko impulsivne, neurotične, agresivne, a često pate i od emocionalnih poremećaja (Levenson et al., 2009), te sklonije da skrenu pažnju na svoja ponašanja, što je i razlog zbog kog se češće nalaze u zdravstvenim i kaznenim institucijama. Levenson pronalazi pozitivnu korelaciju između primarne psihopatije i antisocijalnog poremećaja ličnosti ($r=.40$).

Del Gaizo i Falkenbach (2008) u nacrt svog istraživanja uključuju zadatak prepoznavanja facijalnih ekspresija tuge i straha i zaključuju da je negativan afektivni doživljaj odsutan kod primarnih psihopata, a prisutan kod sekundarnih.

Glass i Newman (2009) navode da su psihopate sposobne da ispolje normalne emocionalne reakcije, ali da teško obrađuju afektivne informacije u situacijama kada su one periferne u odnosu na sadržaj koji je u fokusu njihove pažnje. Psihopatija se u novijim istraživanjima povezuje i sa slabije razvijenom emocionalnom inteligencijom (Ali et al., 2009), neadekvatnim mehanizmima prevladavanja stresa i neprikladnim psihosocijalnim funkcionisanjem (Hare, 1991).

1.2. Crna trijada

Paulhus i Williams (2002), pokušavajući da mapiraju unutrašnje dispozicije antisocijalnog ponašanja, za potrebe svog istraživanja koriste instrumente koji su konstruisani sa ciljem da se empirijski potvrde konstrukti Makijavelizma (Mch-IV), Psihopatije (SRP-III) i Narcisizma (NPI). Autori smatraju da tri pomenuta konstrukta čine „crnu trijadu“ ličnosti. Iako različitog porekla, oni zajedno opisuju socijalno malevolentnu, emocionalno hladnu, licemernu i agresivnu ličnost, koja ima stalnu potrebu za dokazivanjem. Iako raniji nalazi ukazuju na blisku povezanost ovih konstrukata (McHoskey, 2000), autori prijavljuju distinktnu korelaciju sa dimenzijama Velikih Pet, koja idu u prolog tezi o nezavisnosti tri konstrukta. Premda su podaci sa tri instrumenta povezani (koeficijenti korelacije su u rasponu od .25 do .50), konstrukti koje mere se odnose na različite aspekte ličnosti.

Kako smo se pitanjem psihopatije bavili u prethodnom tekstu, u nastavku ćemo se najpre posvetiti opisu konstrukata Makijavelizma i Narcisizma.

1.2.1 Makijavelizam

Makijavelizam je sklop interpersonalnih strategija čiji je cilj obmana, manipulacija i eksploatacija. Ove osobe se mogu opisati kao cinične, dominantne i praktično orijentisane (Ali et al., 2009). MekHoski (2001) izveštava da su makijavelisti u većoj meri skloni disfunkcionalnim obrascima ponašanja, paranoji, te da im češće bivaju dijagnostifikovani poremećaji ličnosti, naročito antisocijalni, a Skinner (1988) navodi da postoji pozitivna korelacija Makijavelizma i Psihoticizma. U našem istraživanju koristimo Mch-IV skalu koja sadrži 27 stavki, a putem koje se makijavelizam operacionalizuje pomoću indikatora kao što su nedostatak obzira, niska moralnost, slaba posvećenost interpersonalnim vezama, oportunistički, odustvo poverenja prema drugima, spremnost da se služi podilaženjem, lažima i prevarama radi ostvarenja ciljeva, prevrtljivost i korićenje drugih ljudi isključivo za vlastite potrebe (Christie & Geis, 1970).

1.2.2 Narcizam i narcisizam

Pojam narcizma u psihologiju prvi put uvodi Elis (1898), upotrebivši izraz *nalik narcisu* tvrdeći da se tendencija ka seksualnim emocijama može u potpunosti utopiti u samozaljubljenost (prema Raskin & Terry, 1988). Ovaj koncept je imao značajnu ulogu i u razvoju psihoanalitičke teorije (Strachey, 1957), a američka psihijatrijska organizacija ga uključuje u DSM (1980) kao narcistički poremećaj ličnosti i određuje putem sledećih indikatora: grandiozni vlastiti osećaj važnosti, preokupacija fantazijama koje idu u prilog uspehu, moć, ideal ljubavi, egzibicio-

nizam, neobazrivost prema drugima, nemogućnost da se podnesu kritike, eksploatacija drugih, nedostatak empatije, interpersonalne veze koje variraju između idealizacije i odbacivanja drugih.

Konstrukt narcizma je, ipak, retko podvrgavan empirijskim proverama. Od svih konstruisanih skala najveću pažnju istraživača privukla je NPI, autora Raskina i Hala (1979). Prelaskom na dimenzionalno shvatanje, i uz izvesne redukcije pojma narcizma, došlo se do koncepta narcisizma. Tako je instrument NPI napravljen sa ciljem da se procene individualne razlike u narcisizmu, a zasnovan je na bihevioralnim kriterijumima iz DSM-III. Skraćena verzija instrumenta od 12 stavki (SNPI-12) je korišćena u našem istraživanju. Njome se Narcisizam operacionalizuje putem sržnih odlika - egocentričnosti, grandioznosti i težnje za dominacijom.

1.3. Amoral i njegove dimenzije

Bazirajući svoj rad na snažnim empirijskim argumentima, Knežević (2003) uviđa prostor za mapiranje unutrašnjih dispozicija koje određuju amoralno ponašanje. U obuhvatnoj studiji, autor iznosi nalaze koji ukazuju na postojanje latentnih struktura ka kojima različiti indikatori amoralnosti snažno konvergiraju. Pokazalo se da je konstrukt amoralna najadekvatnije strukturalno prikazati preko devet dimenzija, odnosno faktora prvog reda.

1. *slaba kontrola impulsa* obuhvata osobine poput impulsivnosti, hirovitost, nestrpljenja, nepromišljenost i neobuzdanosti. Ukazuje na slabe kapacitete za odlaganje gratifikacije. Visoke skorove postižu osobe koje nisu sposobne da istraju u aktivnostima koje zahtevaju dugoročnu posvećenost.

2. *hedonizam*, kao usmerenost na površna zadovoljstva, u okviru ovog modela je operacionalizovan putem osobina kao što su neambicioznost, neodgovornost, antikonformizam, težnja za telesnim gratifikacijama i promiskuitetnost.

3. *lenjost* se odnosi odsustvo perzitentnosti i ambicija, radne motivacije, te slabu organizovanost, prokrastrinaciju, i nespremnost da se preduzme odgovornost.

4. *projekcija amoralnih impulsa* ukazuje na sklonost osobe da društvenu stvarnost posmatra kao polje zasićeno nemoralnim ponašanjem. Drugi se doživljavaju kao bezobzirni, pohlepni, nepošteni, nepristojni, nepravični, što dovodi do relativizacije moralnih standarda. Ovakav stav služi osobi kao odbrana od vlastitih amoralnih impulsa.

5. *makijavelizam* odlikuje osobe koje su sklone da se koriste prevarama i obmanama kako bi ostvarile sopstvene namere. Moralnost se shvata kao apstraktna kategorija kojoj nema mesta u stvarnom životu. Primetan je i nedostatak brige i obzira prema drugim ljudima.

6. *resentiman* podrazumeva osvetoljubivost, zavist i ozlojeđenost. Ove osobe osećaju hostilnost prema čovečanstvu u celini, kriveći ga za vlastiti položaj. Često se koristi kao odbrana od osećanja vlastite inferiornosti. Može dovesti do odbacivanja vrednosnog sistema društva.

7. osobe koje postižu visoke skorove na dimenziji *Sadizma* opisuju se kao surove, neempatične i agresivne. Sklone su ispoljavanju nedruštvenih ponašanja. U interpersonalnim odnosima prevladavanja želja za omalovažavanjem, zlostavljanjem i povređivanjem drugih osoba.

8. *destruktivnost* je bliska Resentimanu, ali je u većoj meri društveno opasna. Podrazumeva manifestovanje brutalne destruktivnosti koja je motivisana zavisti, mržnjom i zlobom. Ovakve osobe su u stanju stalne napetosti i pripravnosti. Probleme nastoje da reše fizičkim obračunom, a veoma je verovatno da su i same bile maltretirane unutar porodice.

9. *pasivna amoralnost* se odnosi na odсутvo onih akcija koje se smatraju moralnim. Konkretno, osoba ne pokazuje osetljivost za širi društveni interes – nije spremna da učestvuje u humanitarnim akcijama, pruži pomoć drugima nevolji, deluje prosocijalno, smatrajući da to i nije njena dužnost. Odgovornost se prebacuje na zvanične insitucije koje bi trebalo da brinu o siromašnima, bolesnima, povređenima i obespravljenima.

Navedenih devet subskala namenje su merenju dispozicija amoralnog ponašanja i predstavljaju faktore prvog reda. Ovi modaliteti amoralnog ponašanja su oko tri faktora drugog reda. Niska kontrola i površni hedonizam (*Lascivia*) obuhvata Slabu kontrolu impulsa, Hedonizam i Lenjost i ukazuje na one aspekte ponašanja koji se mogu smatrati društveno neprikladnim, ali ne i direktno štetnim po socijalno okruženje. Sklonost frustraciji (*Frustralia*) natkriva Projekciju amoralnih impulsa, Makijavelizam i Resentiman i, kao što naziv ukazuje, upućuje na socijalnu osujećenost osobe. Sklonost brutalnosti (*Crudelia*) dovodi do najštetnijih društvenih posledica. Operacionalizovana je putem sledećih faktora prvog reda: sadizam, destruktivnost i pasivna amoralnost. Visoke skorove postižu osobe koje ispoljavaju agresivno ponašanje, bilo zbog toga što se time brane od osećanja vlastite inferiornosti, bilo zbog toga što sama aktivnosti dovodi do zadovoljstva.

2. CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Kneževićeva skala amoralnosti, kao i skale kojima je operacionalizovana „crna trijada“, predstavljaju savremene operacionalizacije onih konstrukata čija su manifestacija maladaptivni, nedruštveni i nesocijalizovani oblici ponašanja. Dodatne provere ovih skala mogu imati značajne implikacije po istraživačku, ali i kliničku praksu.

Ovo istraživanje ima dva cilja. Prvi se tiče psihometrijske provere skala „crne trijade“ na domaćem uzorku, dok se drugi odnosi na unakrsnu validaciju ovih sa skalom amoralnosti.

3. OČEKIVANJA

1. Skale „crne trijade“ pokazaće se diskriminativnim i pouzdanim.

2. Subklinička psihopatija će korelirati sa dimenzijama sadizam, niska kontrola impulsa, destruktivnost i resentiman. Pretpostavljamo da postoji izvesno preklapanje između okrutnosti, zadovoljstva u nanošenju bola drugima i nedostatka empatije, koje određuju dimenziju sadizma, sa onim odlikama psihopatskih tendencija koje meri SRP, te očekujemo pozitivnu korelaciju skorova sa ovih skala. Izvesno je da psihopatiju, barem na konceptualnom nivou, odlikuju i slaba kontrola impulsa i destruktivnost, ali i takve osobine koje se grupisane oko dimenzije resentiman (malicioznosti, mržnja i osvetoljubivost).

3. Narcisizam će pozitivno korelirati sa sadizmom. Pretpostavka se naslanja na sličnosti u opisu dve konstrukta (ekstremna sebičnost, težnja ka dominaciji, superiornost i postizanje zadovoljstva bez obzira na cenu).

4. Makijavelizam, na način na koji ga je operacionalizovao Paulus (2002) koreliraće pozitivno sa Kneževićevom (2003) skalom Makijavelizma, ali i skalom Projekcije i racionalizacije. Kako su oba autora pretendovala da operacionalizuju isti konstrukt, opravdano je očekivati korelaciju njihovih instrumenata. Uz to, korišćenje mehanizama projekcije i racionalizacije sa ciljem relativizovanja amoralnih impulsa, moglo bi se posmatrati kao način legitimizacije sredstava korišćenih za postizanje cilja.

5. Postoji visoko preklapanje između konstrukata antisocijalnog i amoralnog ponašanja.

4. METOD

Realizacija ciljeva i provera očekivanja ostvarene su putem složenog korelacionog nacрта.

4.1. Postupak i ispitanici

Ispitivanje je sprovedeno na prigodnom uzorku studenta prve godine Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju u Beogradu. Uzorak je ukupno brojao 155 ispitanika (uzrasta $M=19.64$; $SD=2.77$), od čega je mladića 21 (13%), a devojaka 134 (87%). Ispitivanje je u proseku trajalo oko 90 minuta.

4.2. Instrumenti i varijable

Operacionalizacija pomenutih konstrukata izvršena je pomoću dva instrumenta na kojima ispitanici daju odgovore putem petostepene skale Likerotovog tipa.

Amoral. Dimenzije amorala procenjuvane su instrumentom koji su konstruisali Knežević i Radović (1998). Korišćena verzija instrumenta se sastoji od ukupno 170 stavki, među kojima je polovina negativno reflektovana, podeljenih u devet subskala koje služe proceni opisanih faktora prvog reda (slaba kontrola impulsa, hedonizam, lenjost, projekcija, makijavelizam, resentiman, sadizam, destruktivnost i pasivna moralnost).

Crna trijada. Za procenu "crne trijde" korišćićemo bateriju skala od ukupno 103 stavke (među kojima je deo negativno formulisanih) koju predlažu Paulus i Vilijams (2002), i to:

- a. SRP III (Hare, 1985) za merenje psihopatije.
- b. MACH-IV (Christie & Geis, 1970) za makijavelizam.
- c. SNPI (Raskin & Hall, 1979) za narcisizam.

4.3. Nacrt obrade podataka

Prilikom prikazivanja nacrt obrade podataka držaćemo se redosleda koji je razrađen kroz predstavljanje ciljeva istraživanja i postavljanje hipoteza.

1.	Diskriminativnost skala crne trijade ispitana je pomoću Smirnov-Kolmogorov testa. Pouzdanost, shvaćena kao unutrašnja konzistentnost, proverena je izračunavanjem Krombahovog alfa koeficijenta. Spoljna valjanost skala detaljnije je proveravana u okviru narednih hipoteza.
2-4.	Proveravanje pretpostavljenih povezanosti navedenih dimenzija antisocijalnog i amoralnog ponašanja, kao i unakrasna validacija predloženih koncepcija i korišćenih skala, ostvaruje se uvidom u matricu interkorelacija.
5.	Na pitanje kakvo je preklapanje između, pretpostavlja se srodnih, konstrukata odgovor je dobijen primenom kanoničke korelacione i regresionih analiza.

5. PRIKAZ I INTERPRETACIJA REZULTATA

5.1. Opisne mere

Deksriptivni statistici, među kojima su za interpretaciju najznačajnije mere centralne tendencije i varijabilnosti, prikazani su u tabeli 1. Skorovi na dimenzijama predstavljaju uprosečene stavske skorove nakon rekodiranja negativno formulisanih ajtema. Teorijski raspon skorova na svim dimenzijama je od 1 do 5.

Tabela 1 - Deskriptivne statističke mere ispitivanih dimenzija

Inventar	Dimenzija	Broj stavki	Empirijski raspon	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Alfa koeficijent
Crna trijada	Makijavelizam	27	2.11 - 3.85	3.13	.35	.69
	Narcisizam	12	1.08 - 4.58	3.18	.67	.69
	Psihopatija	64	1.61 - 3.14	2.55	.24	.86
Amoral	Niska kontrola	15	1.14 - 4.71	2.63	.66	.85
	Hedonzam	14	1.20 - 3.80	2.54	.51	.59
	Lenjost	14	1.00 - 3.77	2.33	.51	.76
	Projekcija AI	18	2.23 - 5.00	3.79	.53	.79
	Makijavelizam	15	1.33 - 4.50	2.96	.53	.70
	Resentiman	16	2.00 - 4.64	3.35	.59	.70
	Sadizam	19	1.00 - 3.06	1.79	.44	.83
	Destruktivnost	18	1.00 - 4.00	2.24	.59	.71
Pas. amoralnost	15	1.15 - 3.31	2.30	.50	.74	

Najniži prosečni skor ispitanici postižu na skali Sadizma (AS=1.79). Ovo ipak ne ugrožava pretpostavku o normalnoj raspodeli skorova na ovoj dimenziji ($z=1.24$, $p=0.09$; videti tabelu 2). Ipak, izvesno je da ispitanici ne koriste ceo raspon ska-

le, što može sugerisati da se manifestacije sadizma unutar pomenutog uzorka smatraju društveno neprihvatljivim, što donekle važi i Destruktivnost (AS=2.24). Jedno od objašnjenja ovakvog rezultata, dakle, moglo bi se osloniti na činjenicu da uzorak čine studenti koji se obučavaju da rade u pomagačkim profesijama, te da njihove vrednosti (ali i osobine i oblici ponašanja koji se od njih očekuju) ne podrazumevaju snažnu izraženost surovosti, neempatičnosti, agresivnosti i netrpeljivosti. U tom kontekstu valja tumačiti i nizak prosečan skor na dimenziji Pasivne amorálnosti (AS=2.30), pri čemu se misli na to da se prosocijalno ponašanje unutar ove grupe visoko vrednuje. Svakako, ponuđene interpretacije treba uzeti sa rezervom, s obzirom na to da dobijeni skorovi nisu posmatrani u relativnom odnosu spram normativnog ili barem komparativnog uzorka, već samo u odnosu na skorove ispitih ispitanika na drugim dimenzijama.

Rezultati dobijeni primenom Kolmogorov-Smirnov testa (prikazani u prve dve kolone tabele 2) potvrđuju prepotavke o normalnoj distribuciji mera u populaciji, i to na svim dimenzijama. Dakle, Paulusove skale se mogu smatrati diskriminativnim. Ipak, Krombahovi alfa koeficijenti ukazuju da skale Makijavelizma i Narcisizma imaju nešto nižu pouzdanost, za šta je verovatno odgovoran manji broj stavki putem kojih su pomenute dimenzije operacionalizovane, te bi u budućim istraživanjima trebalo koristiti njihove integralne verzije. Problematičnu pouzdanost ima i Kneževićeva skala Hedonizma (.59).

Tabela 2 - Rezultati Kolmogorov-Smirnov testa

Inventar	Dimenzija	Z statistik	Značajnost (sig)
Crna trijada	Makijavelizam	.49	.97
	Narcisizam	.70	.72
	Psihopatija	.96	.32
Amoral	Niska kontrola	1.00	.26
	Hedonzam	.86	.45
	Lenjost	.90	.39
	Projekcija	.78	.59
	Makijavelizam	1.17	.13
	Resentiman	1.04	.26
	Sadizam	1.24	.09
	Destruktivnost	.75	.63
	Pasivna amorálnost	.92	.36

5.2. Mere linearne povezanosti

Pre nego što pređemo na pokušaje tumačenja dobijenih korelacija između dimenzija koji potiču iz dva konceptualna okvira, osvrnimo se na povezanost konstrukata „crne trijade”. Primećujemo da se koeficijenti korelacije kreću u rasponu (.35 - .45) koji prijavljuju Paulus i Vilijams (2002), te nema povoda za problematizaciju njihove postavku o relativnoj nezavisnosti ovih dimenzija. Dalje analize mogu se posmatrati i u kontekstu provere distinktnih veza ovih konstrukata sa eksternim kriterijumima.

Tabela 3 - Matrica interkoralcija dimenzija amoralna i crne trijade ($p < 0.05$; $p < 0.01$).

1. Makijavelizam											
2. Narcisizam	.45										
3. Psihopatija	.44	.35									
4. Niska kontrola	.10	.25	.38								
5. Hedonizam	.31	.35	.25	.27							
6. Lenjost	.30	.18	.29	.30	.53						
7. Projekcija	.34	.29	.30	.30	.12	.10					
8. Makijavelizam	.46	.42	.35	.34	.49	.25	.39				
9. Resentiman	.44	.47	.39	.28	.26	.26	.58	.46			
10. Sadizam	.31	.27	.24	.28	.42	.35	.20	.51	.31		
11. Destruktivnost	.40	.40	.35	.20	.39	.39	.34	.43	.62	.62	
12. Pasivna amoralnost	.18	.16	.09	.03	.28	.29	.18	.45	.31	.49	.41
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.

PSIHOPATIJA U MREŽI DESTRUKTIVNOSTI, SLABE KONTROLE I RESENTIMANA

Osim sa dimenzijom Pasivne amoralnosti, Psihopatija ima značajne korelacije sa svim modalitetima amoralna. Tri od pretpostavljene četiri veze pokazale su se kao relativno najjače. Resentiman (.39), Niska kontrola (.38) i Destruktivnost (.35) dele najveći deo varijanse sa Psihopatijom, što ukazuje da operacionalizacija putem SRP-III u većoj meri pogađa sekundarnu psihopatiju. Paulusov psihopata visoko je impulsivan i neobuzdan, konfliktna, sklon fizičkom ispoljavanju agresivnih impulsa i do granica brutalnosti. Odbacuje važeće društvene vrednosti nalazeći time opravdanje za vlastite postupke.

Narcisizam i resentiman – strategije održavanja samopoštovanja

Dobijeni koeficijent korelacije ($r = .27$, $p < .01$) ukazuje na postojanu, ali ipak manje intenzivnu, u odnosu na pretpostavljenu, vezu između konstrukata Narcisizma i Sadizma. Interesantno je da je Narcisizam, relativno posmatrano, u najvećoj

meri povezan sa Resentimanom ($r=.47, p<.01$). Ovaj rezultat se prirodno naslanja na psihoanalitičke koncepcije narcizma, prema kojima su grandiozni doživljaj sebe, težnja da se vlastito ja drugima predstavi u idealnom svetlu i ostvari dominacija u interpersonalnom kontekstu, proizilaze iz nastojanja slabog selfa da zadrži lažnu predstavu o sebi kao jakom, sposobnom i adaptabilnom i na taj način održi kontrolu nad razdirućim impulsima. Drugim rečima, narcistička konstelacija u službi je odbrane vlastitog samopoštovanja koje je podriveno snažnim osećanjem inferiornost, bezvrednosti i odbačenosti. Možemo ići i korak dalje, te pretpostaviti da narcizam i resentiman predstavljaju srodne strategije koje se koriste u svrhe održavanja lažne slike o sebi, a koje na specifične načine iskrivljuju stvarnost. Dok je narcizam usmeren na preuveličavanje vlastite važnosti, resentiman ide u drugom pravcu, omalovažavajući značaj drugih. To nadalje otvara prostor da se drugi koriste u službi ostvarivanja vlastitih interesa, na šta ukazuje visoka povezanost Narcisizma sa Makijavelizmom ($r=.42, p<.01$).

Bliskost dve operacionalizacije makijavelizma

Skorovi na dve skale makijavelizma pokazuju relativno visoku korelaciju ($r=.46, p<.01$). Ipak, gotovo 80% varijanse ovih varijabli ostaje neobjašnjeno. Pretpostavljamo da je pored greške merenja, za to odgovorna i činjenica da je Paulusov koncept makijavelizma heterogeniji u odnosu na Kneževićev i da uključuje i indikatore kao što su nedostatak bazičnog poverenja prema drugima, površnost u interpersonalnim odnosima i nemogućnost održavanja bliskih veza. Pored analize sadržaja ajtema, o ovome svedoče i korelacije skale Makijavelizma (Mch-IV) sa dimenzijama Resentiman ($r=.44, p<.01$) i Destruktivnost ($r=.40, p<.01$). Dok je Kneževićev makijavelista ambiciozan i beskrupulozan, Paulusov je osujećen i ozlojađen, ali i brutalniji. Čini se da je usled svoje inferiornosti prešao put od korišćenja agresivnosti kao sredstva do upotrebe brutalnosti kao cilja po sebi, na šta ukazuje i veza sa Sadizmom ($r=.30, p<.01$).

Slabe veze pasivne amoralnosti

Dosledno niske korelacije dimenzije Pasivne amoralnosti sa konstruktima *crne trijade* u skladu su sa pretpostavkom da Paulusovi koncepti psihopatije, narcisizma i makijavelizma predstavljaju indikatore antisocijalnog ponašanja, odnosno onih oblika ponašanja koja se *aktivno* manifestuju kao društveno šteta.

U svakom slučaju, evidentno je da veći deo koeficijenata korelacije jeste značajan (samo 2 od njih 27 je van okvira statističke značajnosti). Takvi rezultati otežavaju preciznu interpretaciju nalaza na osnovu koeficijenata linearne korelacije.

5.3. Kanonička korelaciona analiza

Kako bi se bolje razumela i rasplela dobijena mreža interkorelacija, primenjena je kanonička korelaciona analiza, kojom su izdvojena dva para kanoničkih faktora.

Tabela 4 - Značajne kanoničke korelacije mera amoralnog i antisocijalnog ponašanja

	Rho	λ	χ^2	df	p
1	0.68	.44	118.69	27	0.000
2	0.34	.83	27.44	16	0.037

Tabela 5 - Kanonički koeficijenti i struktura varijabli crne trijade

Kanonički koeficijenti			Kanonička struktura		
	1	2		1	2
Makijavelizam	-.43	1.05	Makijavelizam	-.82	.54
Narcisizam	-.45	-.30	Narcisizam	-.80	-.10
Psihopatija	-.39	-.83	Psihopatija	-.74	-.48

Tabela 6 - Kanonički koeficijenti i struktura varijabli amoralna

Kanonički koeficijenti			Kanonička struktura		
	1	2		1	2
Niska kontrola	-.02	-1.13	Niska kontrola	-.44	-.82.
Hedonzam	-.10	-.05	Hedonzam	-.57	.06
Lenjost	-.18	.35	Lenjost	-.49	.08
Projekcija AI	-.11	.20	Projekcija AI	-.59	-.03
Makijavelizam	-.47	.41	Makijavelizam	-.78	.13
Resentiman	-.40	-.06	Resentiman	-.82	-.06
Sadizam	.01	.26	Sadizam	-.50	.10
Destruktivnost	-.23	-.18	Destruktivnost	-.71	.04
Pasivna amoralnost	.26	-.12	Pasivna amoralnost	-.27	.19

Prvi par kanoničkih funkcija, koji objašnjava 46.2% zajedničke varijanse (tabela 4) ukazuje da one osobe koje ne odlikuje antisocijalno ponašanje (postizu niske skorove na sve tri Paulusove skale; tabela 5), nazovimo ih prosocijalnim, zapravo jesu ljudi koji veoma retko osećaju ozlojađenost, zavist (Resentiman), te posledično gotovo da ne ispoljavaju brutalnost (Destrukcija). Oni nemaju utisak da su inferiorniji od drugih. Štaviše, druge osobe se ne posmatraju kao sredstva za ostvarivanje vlastitih zamisli (nizak Makijavelizam). Očigledno, osnovna dimenzija po kojoj se dobro razlikuje od lošeg, odnosno moralno od amoralnog, određena je prvenstveno odsustvom antisocijalnih ponašanja, agresivnosti, osećanja inferiornosti i ozlojađenosti, te nacrističkih odbrana i posebno makijavelističkog stava. Čini se da prva kanonička korelacija ukazuje na osobine zdrave ličnosti koja je dobro integrisana i intrapsihički i interpersonalno.

Druga kanonička funkcija u prostoru antisocijalnog ponašanja (tabela 5) govori o osobi koja ima izuzetno nisko izraženu subkliničku psihopatiju, ali koja druge doživljava u funkciji vlastitih potreba i beskrupulozno stremi ostvarenju ciljeva. U prostoru amorala, druga kanonička funkcija ukazuje na staloženu osobu koja uspešno drži pod kontrolom impulse, pri čemu je iznova odlikuje makijavelistički stav (tabela 6). Čini se da nam druga kanonička korelacija (koja objašnjava 11.5% varijanse, tabela 4) može ukazati na dve stvari. Prvo, ovde zatičemo osobu koja je staložena, empatična, adekvatno uspostavljene kognitivne modulacije afekta i širokog raspona osećanja, ali istovremeno i bezobzirna prema drugima ukoliko su po sredi njeni vlastiti interesi. Izgleda da ova kanonička funkcija govori o proračunatoj osobi, kalkulantu, koji u interpersonalnim odnosima prvenstveno nastoji da ostvari korist za sebe. Kod ovih osoba retko ćemo naići na kriminalno ponašanje, jer je ono supresovano prvenstveno visokom kontrolom impulsa. Drugo, kao što smo i u prethodnom tekstu napomenuli, čini se psihopatija, na način na koji je operacionalizovana putem SRP-III, zahvata elemente sekundarne (impulsivne) psihopatije u daleko većoj meri nego primarne (prototipske).

6. DISKUSIJA I ZAKLJUČAK

Istraživanje je imalo dvojak cilj. Pored psihometrijske provere skala namenjenih merenju *crne trijade* ljudske ličnosti (Paulhus & Williams, 2002) na domaćem uzorku, nastojali smo izvršimo i njihovu validaciju ukrštajući ih sa skalom Amoralna koju su razvili Knežević i Radović (1998). Ove dve grupe skala predstavljaju savremene operacionalizacije ličnih dispozicija za amoralno, antisocijalno, odnosno društveno devijantno ponašanje, a njihovo poređenje može pružiti heuristički doprinos u konceptualnom i praktičnom smislu. Očekivanja su empirijski proveravana na uzorku bruceša (N=155).

Nalazi ukazuju na zadovoljavajuće metrijske odlike Paulusovih skala, za koje se ispostavilo da su u stanju da diferenciraju ispitanika na datim dimenzijama, mada je sposobnost skala Makijavelizma i Narcisizma da odražavaju pravi skor ispitanika donekle dovedena u sumnju niskim koeficijentima pouzdanosti (oba Krombahova alfa koeficijenta iznose .69). Osim Hedonizma, subskale Amoralna pokazuju dosledno više stepene pouzdanosti. Pored toga, repliciran je nalaz Paulusa i Vilijamsa (2002) koji ukazuje na relativnu nezavisnost konstrukata Psihopatije, Narcisizma i Makijavelizma (koeficijenti korelacije među ovim dimenzijama su u rasponu .35 - .45), iako njihove korelacije sa eksternim merama nisu jednoznačno distinktivne.

Bliskost dve skupine dispozicija za amoralno i socijalno malevolentno ponašanje, najpre je proveravana pomoću Pirsonovih koeficijenata linearne korelacije. Tako je, na primer, pokazano da, iako dele nešto više od 20% varijanse alternativne forme operacionalizacije makijavelizma pokazuju i međusobne različitosti. Čini se da je Paulusov koncept u većoj meri razuđen u odnosu na Kneževićev i uključuje dodatne osobine kao što su osećanja inferiornosti, ozlojađenosti, zavisti, mržnje, emocionalnu površnost i nekonzistentnost u interpersonalnim relacijama.

Narcisizam, kao jedan od konstituenata crne trijade, najviše korelacije pokazuje sa Resentimanom (.47) i Makijavelizmom (.42). Prvi u nizu nalaza inter-

pretiran je u psihoanalitičkom ključu – grandioznost, težnja za dominacijom i egocentrizam se mogu posmatrati kao odbrane od osećanja odbačenosti, inferiornosti i manje vrednosti. Štaviše, ponuđena je i dodatno tumačenje po kojem se narcisizam i resentiman mogu posmatrati kao alternativne strategije odbrane slabog selfa putem socijalnog poređenja, od kojih je prva usmerena na preuveličavanje vlastite vrednosti, a druga na obezvređivanje i ponižavanje drugih.

Ispostavilo se da Psihopatija najveća preklapanja ima sa Resentimanom, Niskom kontrolom i Destruktivnošću (.39, .38., .35, respektivno). Ovo je prvi u nizu nalaza koji ukazuju na to da se Paulusova i Hareova operacionalizacija odnosi na fenomen sekundarne psihopatije. Pomenute korelacije ukazuju da psihopata, na način na koji ga vide pomenuti autori, ima slabu kognitivnu modulaciju afekta, kao i da je sklon konfliktima i fizičkom ispoljavanju agresivnih impulsa. Dodatna evidencija koja ide u prilog ovoj tezi može se pronaći u drugoj kanoničkoj funkciji koja govori o proračunatoj osobi koja i pored snažno izraženog makijavelističkog stava i dobre kontrole impulsa (što bismo mogli smatrati jednim od sržnih odlika primarne psihopatije) postiže niske skorove na skali psihopatije. Takvi nalazi ne čude, s obzirom na to da je konstrukcija SRP skale zasnovana na Hareovim istraživanjima psihopatije unutar populacije osuđenih za krivična dela, a koji su u daleko većoj meri skloni sekundarnim formama psihopatskog ponašanja.

Rezultati kanoničke korelacione mogli bi ukazivati da bi se težište crne trijade ličnosti u prostoru amorala moglo nalaziti između prostora koje pokrivaju Makijavelizam, Resentiman i Destruktivnost. Prvi par kanoničkih funkcija, koja objašnjava gotovo polovinu zajedničke varijanse, na površinu izvlači sržne osobine kojom se pravi bazična distinkcija između dobrog i lošeg, moralnog i amoralnog, prilagođenog i devijantnog. Ipak, čini se da u okviru crne trijade osobine poput brutalnosti, okrutnosti, surovosti i sadizma ne dobijaju zasluženu ulogu. Paulusova konstelacija tamne strane ličnosti ne uključuje u sebe one apsekte dispozicija za amoralno ponašanje koji se odnose na agresivnost koja izvire iz čiste brutalnosti, a koji su predstavljeni kroz faktor Crudelia.

Iako Paulus i Vilijams ne pretenduju da svojom konceptualizacijom pruže sveobuhvatni model društveno malevolentnih osobina (štaviše, oni i ističu da su odabrali „tri dimenzije koje privlače najviše pažnje istraživanja“, Paulus & Williams, 2002, str. 556), čini se problematičnom njihova odluka da iz empirijskog fokusa isključe brutalnu agresivnost, čije su manifestacije društveno najmalignije, a pritom i najneposrednije opazive. Komprehenzivni pristup korišćen prilikom konstruisanja skale amoralnosti je empirijski i konceptualno dosta plodnosniji, te bi i eventualne buduće operacionalizacije trebalo da prate taj trag.

7. LITERATURA

1. Ali, F., Amorim I. & Chamorro-Premuzi T. (2009): Empathy deficits and trait emotional intelligence in psychopathy and Machiavellianism, *Journal of Personality and Individual Differences*, Vol. 47 (7), pp. 758-762.
2. American Psychiatric Association (1980): *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, Third Edition. Washington, DC, American Psychiatric Association.
3. Christie, R. & Geis, F. (1970): *Studies in Machiavellianism*. New York: Academic Press.

4. Cleckley, H. (1976): *The Mask of Sanity*, 5th edition. New York: Mosby
5. Cooke, D. & Michie, C. (1997): An item response theory analysis of the Hare Psychopathy Checklist—Revised. *Psychological Assessment*, Vol. 9, pp. 3–14
6. Del Gizo, A. & Falkenbach, D. (2008): Primary and secondary psychopathic traits and their relationship to perception and experience of emotion, *Journal of Personality and Individual Differences*, Vol. 45, pp. 206-212
7. Edens, J., Marcus, D., Lilienfeld, S. & Poythress N. (2006): Psychopathic, not psychopath: Taxometric evidence for the dimensional structure of psychopathy. *Journal of Abnormal Psychology*. Vol. 115 (1), pp. 131-144
8. Glass, S. & Newman, J. (2009): Emotion processing in the criminal psychopath: The role of attention in emotion-facilitated memory. *Journal of Abnormal Psychology*. Vol. 118 (1), pp. 229-234
9. Hare, R. D. (1985): Comparison of procedures for the assessment of psychopathy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, Vol. 53, pp. 7-16
10. Hare, R., Harpur, T., Hakstian, A., Forth, A., Hart, S. & Newman, J. (1990): The revised Psychopathy Checklist: Reliability and factor structure. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*. Vol 2(3), pp 338-341
11. Hare, R. D. (1991): *The Hare Psychopathy Check-list Revised*, Multi-Health Systems, Toronto
12. Hare, R., Hart, S. & Harpur, T. (1991): Psychopathy and the DSM-IV criteria for antisocial personality disorder. *Journal of Abnormal Psychology*. Vol. 100(3), pp. 391-398
13. Knežević, G. (2003): *Koreni amoralnosti*. Beograd: CPP.
14. Larsson, H., Andershed, H. & Lichtenstein, P. (2006): A genetic factor explains most of the variation in the psychopathic personality. *Journal of Abnormal Psychology*. Vol 115(2), pp. 221-230.
15. Levenson, M., Kiehl, K. & Fitzpatrick, C. (1995): Assessing psychopathic attributes in a noninstitutionalised population. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol 68, pp. 151–158
16. McHoskey, J. (2000): Machiavellianism and personal dysfunction. *Journal of Personality and Individual Differences*, Vol. 31, pp. 791-798
17. Millon, T. (1996): *Disorders of Personality: DSM-IV-TM and Beyond*. New York: John Wiley and Sons, pp. 430-436
18. Paulhus, D. & Williams, K. (2002): The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and Psychopathy. *Journal of Research in Personality*, Vol. 36, pp. 556-568
19. Raskin, R. & Hall, C. (1979): A narcissistic personality inventory. *Psychological Reports*, Vol. 45, p. 590
20. Raskin, R. & Terry, H. (1988): A principal components analysis of the narcissistic personality inventory and further evidence of its construct validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 54, pp. 890–902

21. Skinner, N. (1988): Personality correlates of machiavellianism, via machiavellianism and the psychopathy. *Social Behavior & Personality: An International Journal*, Vol. 16 (1), pp. 33-37
22. Strachey, J. (1957): *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud*, Hogarth Press, London.
23. Uzieblo, K., Verschuere, B. & Crombez, G. (2007): The psychopathic Personality Inventory: Construct validity of the two-factor structure. *Journal of Personality and Individual Differences*, Vol 43, pp. 657-667
24. Werlinder, H., (1978): *Psychopathy: a history of the concept*. Acta Universitatis Upsaliensis, Stockholm.

CROSS-VALIDATION OF AMORALITY SCALE AND DARK TRIAD SCALES

¹*Predrag Teovanović*, ²*Hana Korać*, ³*Goran Knežević*

¹University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation,

²Institute of Mental Health, Belgrade, ³University of Belgrade, Faculty of
Philosophy

Summary

In an effort to explore the structure of psychopathy and to develop instruments which could be applied in both clinical and scientific context, a significant number of check-lists, diagnostic criterias and questionnaires have been developed by relevant authors (Hare, 1985, 1991, 1997, 2003; Edens et al., 2006; Coid & Yang, 2008). The aim of this research was to cross-validate two contemporary operationalizations of internal dispositions of antisocial behavior. Paulhus and Williams (2002) assumed that the „dark triad“ of personality can be described through three combined, but independent constructs: Machiavellianism (measured by MACH-IV scale), Psychopathy (SRP) and Narcissism (NPI). Extreme scores on above mentioned instruments characterize a socially malevolent personality. In addition, a scale of amorality (Knezevic and Radovic, 2003), maps dispositions which are in the core of amoral behavior. The construct of amorality is structurally presented through nine dimensions which are grouped around three second order factors.

The overlapping of the two operationalizations is firstly checked by Pearson product-moment correlation coefficients. Results suggest connection of: (1) Machiavellianism (MACH-IV) with dimensions of resentment ($r=.44$, $p<.01$), destructiveness ($r=.40$, $p<.01$) and sadism ($r=.30$, $p<.01$); (2) narcissism (NPI) with resentment ($r=.47$, $p<.01$) and machiavellianism ($r=.42$, $p<.01$); (3) psychopathy with resentment, low control and destructiveness (.39, .38., .35, respectively; $p<.01$). Results of canonic correlation and multiple regression analyses suggest that „dark triad“ does not include those aspects of dispositions for amoral behavior which regard aggression driven from brutality and which is proposed in the model of amorality. In the other words, Knezevic's model is more comprehensive in the matter that it involves a wider range of personality dispositions for deviant behavior.

Keywords: amorality, antisocial behavior, dark triad, psychopathy, cross-validation